

Adatbázisok

Az adatbázisok értékelésekor a két legfontosabb tényező a felölelt időszak minél teljesebb reprezentálása és az időszerűség. *Lényeges az indexelés minősége, egyöntetősége, megbízhatósága stb.* Egy szűkebb terület kutatóinak nem mindig célszerű az átfogóbb adatbázist választani.

Kereső stratégiák és rendszer-értékelés

Az információs rendszereket elsősorban aszerint értékelik, hogy mennyire pontosan és hiánytalanul nyerhető vissza belőlük az információ. Az eredmény azonban nemcsak a rendszertől függ, hanem a keresési stratégiától, tehát a felhasználótól is. *Fontos, hogy a felhasználó ismerje a tudományterület szóhasználatát, az adatbázis szerkesztési elveit, indexelési szabályait stb.* Az irodalomban sok példa ismeretes, amikor a felhasználó tájékozatlansága, tévedése vagy egyszerű gépelési hiba a kutatás eredménytelenségét okozta. A rendszerek rugalmassága különböző megközelítésekre ad lehetőséget, ennek megfelelően a költségeket nagyon befolyásolja a felhasználó tudása, ügyessége.

Az irodalomkutatás értéke sokszor magával a talált információ értékével mérhető, de lehet a mérés alapja, hogy a szükséges információt milyen költséggel sikerül megtalálni, vagy adott költség mennyi információ megtalálását teszi lehetővé.

A felhasználó és a rendszer

A felhasználó az on-line rendszerben intellektuális döntéshozó. *Igyekeznie kell elkerülni bizonyos gyakori hibákat; például*

a terminál nagy kiíró sebessége a felhasználót is indokolatlanul gyors reagálásra készíti;

a felhasználó tudatában van a gépidő magas árának, ez lámpalázat okoz;

a felhasználót idegesíti, hogy figyelik;

a szem befogadóképessége korlátozott, ez különösen display esetén okozhat gondot;

több rendszer ismerete esetén a felhasználó összekeveri a programnyelveket.

A környezet zaja, nem megfelelő megvilágítás, nem elegendő munkaterület, nehézségeket okoz. A hibázástól való félelem, illetve az irtózás a segítségkéréstől, kiábrándulási érzést okozhat. Az itt felsorolt veszélyek megfelelő felkészülés esetén elkerülhetők, az on-line rendszer e hibák elkerülése esetén megbízható, gyors és nagyon hasznos munkaeszköz, amely egyre szélesebb körben terjed.

/MARSHALL, D. B.: User criteria for selection of commercial on-line computer-based bibliographic services = Special Libraries, 66. köt. 11. sz. 1975. p. 501-508./

(Valkó Péter)

MIKROFORMÁK – MIKROKIADÁSOK

A mikroformák használatának gyakorisága

A mikroformák még nem értek el széles körű használatot, annak ellenére, hogy már sok éve alkalmazzák azokat a könyvtárakban. Vizsgálatok szerint a lehetőségek teljes kihasználására nem kerülhet sor addig, míg néhány igen komoly problémát nem sikerül megoldani. Ilyenek:

- a mikrofilmolvasó-övezet megfelelő világítása;
- a felhasználóknak megfelelő segítségnyújtás a mikrofilmek kezelésénél;
- az olvasóberendezések állapotának megjavítása;
- a mikroformán karmolások, törések, foltok megszüntetése;
- a mikroformák megfelelő tárolása;
- az olvasóberendezéseknek a testmagassághoz és az olvasási szöghöz való igazíthatósága;
- a mikroformák bibliográfiai és technikai minőségének javítása.

E problémák megoldásához átfogó és folyamatos kutatási programra és a szabványok nagyobb szerepére van szükség.

A fenti problémák hozzájárulnak a könyvtárhaználó körében a mikroformával szembeni negatív magatartás kialakulásához. *Vizsgálatot folytattak annak megállapítására, hogy mi az oka a mikroformák nem megfelelő mértékű használatának.*

A vizsgálat lebonyolítása

A Georgia Tech Library 1972-ben kifejlesztette LENDS távolsági hozzáférési rendszerét, amelynek keretében a campus 35 pontjáról biztosítottak közvetlen hozzáférést a mintegy 750 ezer kötetes állományhoz. E rendszerben jelentős szerepet játszik a könyvtár mikrofilmlapon levő katalógusa, amelyhez telefonos kérés lehetősége és postai kölcsönzés járul.

A szerző a rendszer működését vizsgálta. Feltevés szerint a mikroforma (katalógus) használata összefügg a LENDS használatával.

A véletlenszerűen kiválasztott ötven LENDS-haználóval, ill. nem-haználóval készült interjúban szerepet kapott egy kérdőív, amely a következőkre kért választ:

- a mikroforma mesterséges gát a felhasználó és információ igényei közt;
- a mikroforma fárasztja a szemet;
- a mikroformák olvasása jobban fáraszt, mint az eredeti dokumentumoké;
- térképeket, táblázatokat, ábrákat nehezebb mikroformán olvasni;
- teljesen mindegy, hogy a dokumentumot eredetiben vagy mikroformán olvasom.

A fenti kérdések megválaszolásához a „nagyon egyetérték”-től a „nagyon nem értek egyet”-ig ötlépcsős skála állt rendelkezésre.

Eredmények

A mikroformákkal szemben tanúsított magatartás és a mikroforma használata közti kapcsolat vizsgálatára készített kontingencia-táblázat alapján az összefüggés nem bizonyult szignifikánsnak. Ennek egyik oka lehet, hogy a megkérdezettek egy része soha sem kényszerült aktív mikroforma-használatra, ugyanakkor magatartása az átlagosnál pozitívabb, míg mások, negatív hozzáállásuk ellenére kénytelenek a mikroformákat használni.

A vizsgálatba bevont kutatókat és oktatókat szakterületük szerint vizsgálva (műszaki-, természet-, társadalom-, humán tudomány) a magatartásban alig volt eltérés, a tényleges használatban annál inkább (műszaki 76%, természettudomány 50%, társadalomtudomány 46%, humán 38%).

Életkor szerint csoportosítva kiderült, hogy a fiatalok hozzáállása általában lényegesen pozitívabb, mint az idősebbeké. A vizsgálat eredményeinek általánosításában nagyfokú óvatosságra van szükség. Úgy tűnik mindenestre, hogy a mikroforma használatával kapcsolatos magatartás nem feltétlenül mutatkozik meg a használatban.

/GREENE, R. J.: Microforme attitude and frequency of microform use = The Journal of Micrographics, 8. köt. 3. sz. 1975. p. 131–134./

(Sárdy Péter)

Mikrokiadások és hatásuk a tudományos kommunikációra

Jól ismert ellentmondás és az információk szabad áramlásának legnagyobb veszélye, hogy tudományos munkát végző szakemberek munkájuk során mind több eredményről számolnak be, azaz mind több új információt juttatnak a kommunikációs csatornába és ezzel ugyanakkor e csatornáknak egyre súlyosabb mérvű dugulását okozzák. Pedig éppen ők azok, akiknek döntően fontos, hogy mindenkor a legfrissebb információkhoz jussanak, s a mindenkor adott helyzet ismeretétől egyetlen nappal se maradjanak el.

A társadalom negatív hozzáállását jelző *információrobbanás* stb. kifejezésektől szinte már csak egy lépés választ el a nyílt szembenállásig az információk alkotóival szemben; nevezetesen: *ha nem termelnének annyi információt s ugyanakkor nem kívánnák annak állandó hozzáférhetővé tételét, nem lenne információs válság.*

Az utókor nyilván csodálkozni fog a jelenlegi információs helyzetnek ezen a beállításán. *Az információk áradása egyben az ismeretek áradását is jelenti, amit a legnagyobb örömmel kellene szemlélnünk.* Ebben a felénk hömpölygő ismeret-információ folyamán csupán azért látunk valami félelmeteset, mert megszoktuk, hogy az információk hordozója évszázadokon át egyedül a papír volt, és *az információt még mindig a hagyományosan nyomtatott kiadvánnyal azonosítjuk.* Márpedig ha az információkban csupán a papírtömeget, a mind nagyobb és nagyobb könyvtárakat, kiadványraktárakat látjuk, akkor ez tehetetlenségünk jele, amit le kell győznünk, mert különben az emberi haladás valóban belefut a papírhegyekbe.

Ha haladni akarunk, *új utakat kell keresnünk.* Bár ezek az utak nem is annyira újak. A régmúlt idők könyvmoly tudósának figurájában egy fontos mozzanatra fel kell figyelnünk: a tudós tulajdonában volt – tehát éjjel-nappal rendelkezésre állt – valamennyi könyv, melyre munkájához szüksége volt.

Tévedés azt hinni, hogy a kutatás egyetlen módja a kísérletezés: az alkotó gondolkodás éppen annyira jellemző rá. De mivé lesz a szikraként kipattanó ötlet, mire a szükséges információkat tartalmazó kiadványokat valamelyik könyvtárból sikerült megszerezni?

Ez nem jelenti a könyvtárak bírálatát, hiszen elismerésre méltó kitarással vívják harcukat állományuk méreteivel, a helyhiánnyal, növekvő könyvtárakkal és még számos más nehézséggel. *De ezt a harcot óhatatlanul el kell veszíteniük,* mert sem személyzet, sem pénz, sem hely nem áll rendelkezésükre ahhoz, hogy urrá legyenek a hagyományos formában rögzített – azaz nyomtatott kiadványként publikált – információkon.

A kiadói rendszert mai formájában, meg kell tehát szüntetni. Új rendszert kell létrehozni, amely *korlátlan mennyiségű információt képes feldolgozni és a mainál gyorsabb és megbízhatóbb módon hozzáférhetővé tenni.* Költségei nem lehetnek olyan magasak, hogy azokat csak könyvtárak tudják megfizetni, ellenkezőleg, az ismereteknek a legszélesebb körben kell elterjedniük és a felhasználókkal minél több ponton (pl. adatvégállomásokon) kell érintkezniük. Nem engedhető meg, hogy a felhasználó csak bonyolult eljárások útján jusson a kívánt információkhoz. A rendszernek az elavultat a legújabbal gyorsan, egyszerűen és olcsón kell kicserélnie minden idő- és minőségi veszteség nélkül.

A rendszerben a számítógép szerepe igen egyszerű: *deskriptorok vagy szakjelzetek* alapján kikeresi az akár a legbonyolultabb kérdésekre is választ adó dokumentumok jelzőszámát – a további munkát már a *reprográfia*